

ویژگی‌های فردی و آموزشی مؤثر بر نگرش نسبت به خودکارآمدی کشاورزان دریافت‌کننده تسهیلات بانک کشاورزی: مورد استان بوشهر

حمیده ملک‌سعیدی^۱، آرمان بخشی‌جهرمی^۲ و نوذر منفرد^۳

۱- دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، گروه اقتصاد و ترویج کشاورزی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران، (نویسنده مسوول: h.maleksaeidi@uok.ac.ir)

۲- دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، شیراز، ایران

۳- دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان بوشهر، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، بوشهر، ایران

تاریخ دریافت: ۹۷/۷/۳۰ تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۰/۱۸

چکیده

تحقیق حاضر که از نوع پیمایش مقطعی است، با هدف بررسی دیدگاه کشاورزان دریافت‌کننده تسهیلات ارائه شده توسط بانک کشاورزی نسبت به کارآمد بودن خود در استفاده از این تسهیلات و عوامل اثرگذار بر آن انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۰۵ کشاورز بود که از طریق سازمان جهاد کشاورزی استان بوشهر در طول سال ۱۳۹۱ برای اجرای پروژه‌های کشاورزی به بانک کشاورزی استان بوشهر معرفی و موفق به دریافت وام شده بودند. با استناد به جدول کرجسی و مورگان تعداد ۱۳۲ کشاورز به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شدند. بر اساس نتایج مطالعه، بیشتر کشاورزانی که اقدام به دریافت وام نموده‌اند، مسن، دارای سطح تحصیلات پایین و متأهل بوده‌اند. همچنین یافته‌ها نشان داد درصد اندکی از کشاورزان دریافت‌کننده تسهیلات، خود را کارآمد می‌دانند. بر اساس یافته‌های تحقیق، کشاورزان وام‌گیرنده‌ای که خود را موفق و کارآمد توصیف می‌کنند از نظر متغیرهای چهارگانه سطح تحصیلات، میزان اراضی، ارتباط با کارشناسان و آشنایی با ارگان‌های مختلف تفاوت آماری معنی‌داری با کشاورزانی که خود را ناکارآمد دانسته و احساس عدم موفقیت می‌کنند، دارند. بر اساس یافته‌های حاصل از مطالعه، پیشنهادهای کاربردی جهت افزایش موفقیت و بهبود احساس خودکارآمدی کشاورزان ارائه گردیده است.

واژه‌های کلیدی: تسهیلات بانک کشاورزی، کشاورزان، احساس خودکارآمدی، استان بوشهر

مقدمه

کشاورزان فقیر در کشورهای در حال توسعه برای افزایش سطح تولید و بهبود سطح زندگی خود، اصولاً منابع مالی لازم را در اختیار ندارند. این در حالی است که یکی از راه‌های حذف این مانع، استفاده از اعتبارات کوچک مقیاس است (۱۱). از این رو طی دهه‌های اخیر، دولت‌ها سیاست توسعه اعتبارات مالی را در نواحی روستایی و با هدف دستیابی به توسعه کشاورزی و اقتصادی در پیش گرفته‌اند (۴). بر این اساس، در کشورمان ایران نیز اقداماتی برای دسترسی کشاورزان به اعتبارات مالی انجام شده است که یکی از سازمان‌یافته‌ترین این اقدامات، تلاش‌ها و تجربیات وزارت جهاد کشاورزی در چارچوب فعالیت‌های بانک کشاورزی است (۱۳).

بر اساس آنچه صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی^۱ بیان می‌کند، هدف از اعطای این اعتبارات خرد، کارآفرینی و اشتغال‌زایی، ایجاد تحرک اجتماعی، افزایش اعتماد و عزت نفس در کشاورزان و فراهم ساختن زمینه کار گروهی برای ایجاد دارایی و زیرساخت‌های توسعه کشاورزی در راستای تولید محلی است. همچنین، این اعتبارات از طریق فراهم ساختن عوامل ارتقای تولید و مصرف و کمک برای فراهم کردن ابزار معیشت پایدار، در بهبود وضعیت روستاییان و به‌ویژه خانوارهای فقیر مؤثر خواهند بود (۱۶).

از آنجا که دسترسی به تسهیلات اعتباری توسط کشاورزان به دلیل سختگیرانه بودن قوانین به راحتی امکانپذیر نیست، انتظار آن است کشاورزانی که موفق به دریافت چنین تسهیلاتی می‌شوند، استفاده بهینه‌ای از این اعتبارات نموده و

با سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی از جمله کشاورزی و یا توسعه واحدهای کوچک، ضمن کمک به پیشرفت اقتصادی جوامع محلی، تا حدی از مشکلات زندگی خویش بکاهند (۳). این در حالی است که برخی شواهد و بررسی‌ها در ایران نشان می‌دهد بسیاری از اعتبارات دریافت‌شده توسط کشاورزان کمک قابل‌توجهی به بهبود زندگی آنها، همچنین توسعه کشاورزی و اقتصادی منطقه نکرده‌اند (۱۳، ۱۸). هرچند درک واقعی این موضوع که آیا این تسهیلات توانسته‌اند تغییر مثبتی در زندگی خانوارهای روستایی ایجاد نمایند نیازمند بررسی دیدگاه کشاورزان دریافت‌کننده این وام‌ها نسبت به کارآمدی و موفقیتشان در استفاده از این تسهیلات است که تاکنون پژوهش‌چندانی بر روی آن صورت نگرفته است. بنابراین سؤالی که در این پژوهش مطرح می‌باشد آن است که آیا کشاورزان دریافت‌کننده تسهیلات پس از دریافت این تسهیلات خود را موفق و کارآمد می‌دانند یا خیر؟ پاسخ به این سؤال می‌تواند نقش قابل‌توجهی در تدوین سیاست‌ها و انجام برنامه‌ریزی‌های مؤثر برای ارائه کارآمدتر تسهیلات و برنامه‌ریزی و نظارت بر استفاده از آنها ایفا نماید.

خودکارآمدی از بنیه شخصیتی فرد در رویارویی با مسائل در رسیدن به اهداف و موفقیت‌ها خبر می‌دهد. انگیزه درونی موجب می‌شود که فرد به‌طور خودانگیخته در محیط تلاش کند و به باورهای کارآمدی خود دست یابد (۱۵). نظریه‌پردازان کارآفرینی معتقدند خودکارآمدی نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری قصد کارآفرینی داشته و توسعه و موفقیت کسب و کار را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (۶).

استفاده گردید که پایایی متغیرها بین ۰/۶۷ تا ۰/۷۰ محاسبه شد. جامعه آماری شامل ۲۰۵ کشاورز وام‌گیرنده از بانک کشاورزی بود که از طریق سازمان جهاد کشاورزی استان بوشهر در طول سال ۱۳۹۱ برای اجرای پروژه‌های کشاورزی به بانک کشاورزی معرفی شده بودند. با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۷)، حجم نمونه ۱۳۲ نفر برآورد شد که با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی با انتساب متناسب، در هر شهرستان، به تناسب حجم نمونه، تعدادی نمونه به صورت تصادفی انتخاب شد. در نهایت، پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص، تجزیه و تحلیل با ۱۲۲ پرسشنامه تکمیل شده انجام شد. متغیر وابسته در این پژوهش، نگرش نسبت به خودکارآمدی بود که با یک سؤال دو وجهی (ناکارآمد (۱) و کارآمد (۲)) مورد سنجش قرار گرفت. همچنین، متغیرهای مستقل پژوهش شامل ویژگی‌های فردی (سن، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل، شغلی اصلی، تجربه کشاورزی، میزان اراضی و درآمد کشاورزی)، عضویت در گروه‌ها و سازمان‌های مختلف (با ۵ گویه دوجوهی بله (۱) و خیر (۰) مورد سنجش قرار گرفت)، آشنایی با وظایف ارگان‌های مختلف (شامل جهاد کشاورزی، تعاون و بانک کشاورزی بر روی طیف لیکرت از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵))، ویژگی‌های شخصیتی (علاقتمندی به کار، اندیشیدن به سود اقتصادی، تلاش برای بهبود شرایط موجود کار، داشتن پشتکار و تلاش، جایگاه شانس در موفقیت، داشتن مدیریت و برنامه‌ریزی در کار که هر یک با یک سؤال بر روی طیف لیکرت از بسیار کم (۰) تا بسیار زیاد (۵) مورد سنجش قرار گرفتند) و ویژگی‌های ارتباطی (شرکت در دوره‌های آموزشی، بازدید از واحدهای کارآفرینی و تولیدی مشابه، ارتباط با کارشناسان، دریافت اطلاعات از رسانه‌های چاپی، دریافت اطلاعات از رادیو، دریافت اطلاعات از تلویزیون و دریافت اطلاعات از اینترنت که بر روی طیف لیکرت از بسیار کم (۰) تا بسیار زیاد (۵) مورد سنجش قرار گرفتند) بودند. برای تجزیه و تحلیل آماری از آماره‌های توصیفی (میانگین، درصد، انحراف معیار و جدول توافقی) و استنباطی (۱۰) همچون کای اسکویر (برای بررسی رابطه بین نگرش نسبت به خودکارآمدی و متغیرهای مستقل پژوهش)، آزمون t (برای مقایسه میانگین متغیرهای فردی و ارتباطی کشاورزان وام‌گیرنده کارآمد و ناکارآمد) و آماره ناپارامتری من‌ویتنی یو (برای مقایسه میانگین رتبه‌های متغیرهای شخصیتی و آموزشی کشاورزان وام‌گیرنده کارآمد و ناکارآمد) با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۲ بهره گرفته شد.

نتایج و بحث

به منظور به دست آوردن درکی کلی از ویژگی‌های فردی کشاورزان مورد مطالعه، از میانگین و درصد فراوانی استفاده شد. در این راستا، نتایج به‌دست آمده در جدول ۱ حاکی از آن است که حدود ۶۳ درصد از وام‌گیرندگان مورد مطالعه بیش از ۵۰ سال سن داشته و تنها حدود ۱۰ درصد از آنها جوان بوده و کمتر از ۳۰ سال داشته‌اند. سطح تحصیلات بهره‌مندان از تسهیلات بانکی پایین می‌باشد، به‌طوری که در مقابل ۱۸

تحقیقات انجام شده در زمینه عوامل مؤثر بر احساس خودکارآمدی در کسب و کارهای مختلف نشان می‌دهند که بیش از ۹۰ درصد شکست فعالیت‌های اقتصادی کوچک از جمله فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی، از عوامل درونی ریشه می‌گیرد (۵). در واقع، یکی از روش‌های مورد استفاده برای درک خودکارآمدی کشاورزان وام‌گیرنده، بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و اجتماعی آنها است. در این رویکرد فرض می‌شود که افراد دارای ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و اجتماعی یکسان، خصوصیات شخصیتی مشابهی دارند که می‌تواند بر احساس کارآمدی و موفقیت یا عدم موفقیت آنها در کسب و کارشان اثرگذار باشد (۵). برای مثال، محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که با افزایش سن، میزان کارایی وام‌های دریافتی و در نتیجه احساس خودکارآمدی کشاورزان کاهش می‌یابد. از سویی دیگر، نتایج این مطالعه نشان داد که با افزایش میزان تحصیلات و علاقه به فعالیت کشاورزی، اعتبارات دریافت شده به نحو بهتری هزینه شده و احساس خودکارآمدی کشاورزان افزایش می‌یابد. حسین چاری و همکاران (۸)، همچنین حسین‌زاده و سامری (۹)، در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که جنسیت تأثیری بر احساس خودکارآمدی افراد ندارد. مطالعه نورگاد و همکاران (۱۴) نشان داد که ارتباطات اجتماعی، احساس خودکارآمدی شغلی را در بین متخصصان حوزه سلامت افزایش می‌دهد. همچنین، نتایج مطالعه اسدالهی و همکاران (۲) نشان داد که میزان تجربه افراد در یک زمینه، تأثیر مثبتی بر احساس خودکارآمدی آنها در آن زمینه دارد. در مطالعه‌ای دیگر، ادیکو و همکاران (۱) نشان دادند که میزان علاقمندی به شغل رابطه مثبتی با احساس خودکارآمدی کارکنان کتابخانه در نیجریه دارد. مارکمن و همکاران (۱۲) نیز در مطالعه خود نشان دادند که بین پشتکار افراد در زمینه شغلی خود با احساس خودکارآمدی آنها در آن زمینه رابطه‌ای مثبت وجود دارد. علاوه بر این، سان و همکاران (۱۷) در مطالعه خود در چین دریافتند که سطح پایین درآمد و وضعیت اقتصادی ضعیف ارتباط مستقیمی با ضعیف بودن احساس خودکارآمدی افراد دارد.

در مجموع، با توجه به آنچه بیان شد، هدف این تحقیق درک دیدگاه کشاورزان وام‌گیرنده در استان بوشهر در طول سال ۱۳۹۱ نسبت به خودکارآمدی و موفقیت خود به دنبال دریافت وام و مقایسه ویژگی‌های فردی، اقتصادی، مدیریتی و دانشی کشاورزانی که خود را موفق می‌دانند با گروهی که خود را ناکارآمد و ناموفق احساس می‌کنند، است.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر یک پژوهش کاربردی و از نوع توصیفی-همبستگی است که به شیوه پیمایش انجام شده است. پرسشنامه‌ای با ترکیبی از سؤالات (کوتاه پاسخ، گزینه‌ای و طیف لیکرت) به عنوان ابزار تحقیق جهت سنجش متغیرهای پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. روایی صوری پرسشنامه توسط پانلی از ۶ متخصص از سازمان جهاد کشاورزی فارس تأیید گردید و برای سنجش پایایی از آماره آلفای کرونباخ

درصد کشاورزانی که دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر بوده‌اند، ۵۰ درصد بی‌سواد و یا دارای سطح سواد در حد خواندن و نوشتن می‌باشند (جدول ۱). همچنین اکثر افراد مورد مطالعه (۹۳/۲ درصد) متأهل و همه آنها مرد بوده‌اند. میانگین تجربه

جدول ۱- ویژگی‌های فردی وام‌گیرندگان مورد مطالعه

Table 1. Demographic characteristics of the studied borrowers

ویژگی	طبقه	فراوانی	درصد
سن (سال)	۳۰ سال و کمتر	۱۲	۹/۸
	۳۱-۴۰	۱۳	۱۰/۷
	۴۱-۵۰	۲۰	۱۶/۴
	۵۱-۶۰	۳۷	۳۰/۳
	بیش از ۶۱ سال	۴۰	۳۲/۸
سطح تحصیلات	بی سواد	۳۷	۳۰/۳
	در حد خواندن و نوشتن	۲۴	۱۹/۷
	ابتدایی	۲۵	۲۰/۵
	راهنمایی	۱۴	۱۱/۵
	متوسطه	۱۷	۱۳/۹
	دانشگاهی	۵	۴/۱

کشاورزی، همچنان خود را در حیطه‌ی تولیدی و کاری ناکارآمد دانسته و تنها ۳/۳۹ درصد از آنها احساس رضایت داشته و خود را کارآمد و موفق می‌دانند. همچنین نتایج آزمون کای اسکویر (جدول ۲) نشان داد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین نگرش نسبت به کارآمد بودن و کارآفرینی وجود دارد، به طوری که ۵۹ درصد وام‌گیرندگان همراه با احساس ناکارآمد بودن، خود را غیرکارآفرین نیز دانسته و تنها نزدیک به ۱۸ درصد، نگرش کارآمد بودن و کارآفرین بودن را با یکدیگر دارند. این در حالی است که از نظر آماری نیز این پراکنش در سطح یک درصد معنی‌دار است ($Chi^2=32.43$; $Sig.=0.000$).

بر اساس یافته‌های پژوهش، نزدیک به ۹۰ درصد افراد یک یا ۲ بار وام کشاورزی گرفته‌اند، در حالی که این درصد برای کسانی که بیش از ۳ بار وام گرفته‌اند، بیش از ۱۰ درصد است. علاوه بر آن، مبلغ وام حدود سه چهارم وام‌گیرندگان، حداکثر ۵ میلیون تومان می‌باشد، هرچند در میان افراد مورد مطالعه، مبلغ وام ۱۵۰ میلیون تومانی نیز وجود دارد. در این میان، حدود ۸/۶ درصد وام‌هایی بالاتر از ۱۵ میلیون تومان اخذ کرده‌اند و مبلغ وام ۱۷/۱ درصد افراد نیز بین ۵ تا ۱۵ میلیون تومان بوده است. یافته‌های تحقیق (جدول ۲) نشان می‌دهد، که حدود ۶۰/۷ درصد کشاورزان مورد مطالعه، با وجود دریافت وام‌های

جدول ۲- پراکنش توافقی نگرش نسبت به خودکارآمدی و میزان کارآفرین بودن وام‌گیرندگان

Table 2. Dispersion of attitude towards entrepreneurship and the sense of efficiency of borrowers

نگرش نسبت خودکارآمدی	کارآمد	کارآفر	غیرکارآفرین	جمع
کارآمد	تعداد	۲۱	۲۵	۴۶
	درصد	۱۷/۹	۲۱/۴	۳۹/۳
ناکارآمد	تعداد	۲	۶۹	۷۱
	درصد	۱/۷	۵۹	۶۰/۷
جمع	تعداد	۲۳	۹۴	۱۱۷
	درصد	۱۹/۷	۸۰/۳	۱۰۰

$Chi^2=۳۲/۴۳$, $Phi=۰/۵۲۶$, $Sig=۰/۰۰۰$

با مطالعه محمدی یگانه و همکاران (۱۳) مطابقت دارد. از سویی دیگر، نتایج حاصل از آزمون مجذور (χ^2)، پراکنش و رابطه معنی‌داری بین وضعیت تأهل و نگرش نسبت به کارآمد بودن را در بین افراد مورد مطالعه نشان نداد.

یافته‌های تحقیق (جدول ۳) حاکی از آن است که بین سطح تحصیلات و احساس کارآمد بودن رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود دارد ($Chi^2=4.141$, $Phi=0.187$, $Sig.=0.042$). به این مفهوم که کشاورزانی با سطح تحصیلات کمتر، نگرش مطلوبی در مورد میزان کارآمد بودن خود نداشته‌اند. این یافته

جدول ۳- پراکنش توافقی نگرش نسبت به کارآمد بودن با سطح سواد و وضعیت تاهل کشاورزان وام‌گیرنده

Table 3. Dispersion of attitude toward effectiveness with level of education and marital status of borrowers

جمع	متاهل	مجرد	جمع	باسواد	بی‌سواد*	تعداد	کارآمد	نگرش نسبت به خودکارآمدی
۴۶	۴۳	۳	۴۶	۲۸	۱۸	۱۸	۱۵/۳	
۳۹	۳۶/۴	۲/۵	۳۹	۲۳/۷	۱۵/۳	۳۰	۴۲	
۷۲	۶۷	۵	۷۲	۳۰	۴۲	۶۱	۳۵/۶	
۶۱	۵۶/۸	۴/۲	۶۱	۲۵/۴	۳۵/۶	۱۱۸	۵۸	
۱۱۸	۱۱۰	۸	۱۱۸	۵۸	۶۰	۱۰۰	۴۹/۲	
۱۰۰	۹۳/۲	۶/۸	۱۰۰	۴۹/۲	۵۰/۸			

Chi²=0.008, Phi= -0.08, Sig.= 0.929

Chi²=4.141, Phi= 0.187, Sig.= 0.042

*: در این گروه‌بندی، افراد کم سواد هم به‌عنوان بی‌سواد در نظر گرفته شده‌اند.

و اهداف تشکیلاتی خود، احساس کارآمد بودن بیشتری داشته باشند. اما یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که بین عضویت در تعاونی‌ها (تعاونی روستایی و تعاونی تولید) و نگرش موفقیت‌آمیز به خود، هیچ‌گونه رابطه و پراکنش معنی‌دار وجود ندارد.

عضویت در تعاونی‌ها و گروه‌های اجتماعی همواره مورد تأکید پرسنل اجرایی و برنامه‌ریزان بوده است. عضویت در تعاونی‌ها تجلی نوعی از مشارکت است. تعاونی تولید نیز یک سیستم بهره‌برداری از منابع تولید است که مدیریت مشارکتی را می‌طلبد. انتظار می‌رفت که اعضاء تعاونی‌ها به دلیل ماهیت

جدول ۴- پراکنش توافقی نگرش نسبت به کارآمد بودن شغلی و عضویت در تعاونی‌های روستایی و تولید

Table 4. Dispersion of attitudes toward job efficiency and membership in rural and productive cooperative

جمع	تعاونی تولید		جمع	تعاونی روستایی		تعداد	کارآمد	نگرش نسبت به خودکارآمدی
	عدم عضویت	عضویت		عدم عضویت	عضویت			
۴۵	۱۸	۲۷	۴۶	۳	۴۳	۴۳	۹۳/۵	
۳۹/۸	۴۰	۶۰	۳۹/۷	۶/۵	۳۳	۶۷	۹۵/۷	
۶۹	۳۰	۳۸	۷۰	۳	۶۷	۶۱	۳۵/۶	
۶۰/۲	۴۴/۱	۵۵/۹	۶۰/۳	۴/۳	۹۵/۷	۱۱۳	۱۱۰	
۱۱۳	۴۸	۶۵	۱۱۶	۶	۱۱۰	۱۰۰	۹۴/۸	
۱۰۰	۴۲/۵	۵۷/۵	۱۰۰	۵/۲	۹۴/۸			

Chi²=0.188, Phi= 0.041, Sig.= 0.665

Chi²=0.283, Phi= -0.49, Sig.= 0.595

کشاورزی) با نگرش نسبت به کارآمد بودن وجود نداشته (Phi=-0.58, Sig.= 0.342) و بین آنها پراکنش غیرمعنی‌داری (Chi²=392, Sig.= 0.342) وجود دارد.

همچنین تجزیه و تحلیل آماری در جدول ۵ نشان می‌دهد که رابطه معنی‌داری بین یک‌شغله بودن (فقط کشاورزی) و چندشغله بودن (داشتن شغلی علاوه بر شغل

جدول ۵- پراکنش توافقی نوع شغل و نگرش نسبت به کارآمد بودن وام‌گیرندگان

Table 5. Dispersion of job type and attitude towards the efficiency and career success of borrowers

جمع	فقط کشاورزی	کشاورزی و غیر کشاورزی	تعداد	کارآمد	نگرش نسبت به خودکارآمدی
۴۶	۳۵	۱۱	۱۱	۱۵/۳	
۳۹	۲۹/۷	۹/۳	۲۱	۳۵/۶	
۷۲	۵۱	۲۱	۳۲	۴۲	
۶۱	۴۳/۲	۱۷/۸	۶۱	۳۵/۶	
۱۱۸	۸۶	۳۲	۱۱۸	۵۸	
۱۰۰	۷۲/۹	۲۷/۱	۱۰۰	۴۹/۲	

Chi²=392, Phi= -0.58, Sig.= 0.342

سویی دیگر، جدول ۶ منعکس‌کننده تفاوت معنی‌دار آماری دو گروه از نظر ارتباط با کارشناسان و عواملان اجرایی محلی و اداری است، به طوری که افراد موفق ارتباط بیشتری با کارشناسان و مدیران داشته‌اند. گروه موفق همچنین آشنایی بیشتری با ارگان‌های مرتبط همچون سازمان جهاد کشاورزی و بانک کشاورزی داشته‌اند. این تفاوت در میزان آشنایی با ارگان‌ها در سطح ۵ درصد معنی‌دار است. بر اساس جدول ۶، در رابطه با سایر متغیرها، تفاوت آماری معنی‌داری مشاهده نشد.

بر اساس یافته‌های تحقیق (جدول ۶) کشاورزان وام‌گیرنده کارآمد و ناکارآمد از نظر متغیرهای چهارگانه (تحصیلات، میزان اراضی، ارتباط با کارشناسان و آشنایی با ارگان‌های مرتبط) تفاوت آماری معنی‌داری با هم ندارند. به نحوی که وام‌گیرندگانی که احساس موفقیت شغلی داشته‌اند، دارای سطح تحصیلات بالاتر می‌باشند. همچنین بر اساس یافته‌ها، دو گروه کارآمد و ناکارآمد از نظر کل میزان اراضی (زرعی و باغی) و درآمد کشاورزی تفاوت آماری معنی‌دار دارند. به عبارتی اراضی کشاورزان موفق به طور متوسط ۱۲/۶ هکتار بیشتر و درآمد آنها حدود سه برابر گروه دیگر است. از

جدول ۶- مقایسه میانگین متغیرهای فردی و ارتباطی کشاورزان وام‌گیرنده کارآمد و ناکارآمد (t-test)
Table 6. Comparison of demographic and communicative variables among efficient and inefficient borrower

متغیر (حداقل / حداکثر)	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	Equality of Variances (Levene's Test)		t	Sig.	درجه آزادی
				Sig.	F			
سن (۲۱-۸۸ سال)	کارآمد	۵۱/۷	۱۶/۲	۱/۹	۰/۱۷۴	-۱/۸	۰/۰۷۸	۱۱۵
	ناکارآمد	۵۶/۸	۱۴/۳					
تحصیلات (۰-۱۵ سال)	کارآمد	۳/۱	۱/۶	۰/۰۶۳	۰/۸۰۲	۲/۲	۰/۰۳۳	۱۱۶
	ناکارآمد	۲/۵	۱/۵					
تجربه کشاورزی (۰-۵۰ سال)	کارآمد	۳۱/۱	۱۶/۵	۰/۰۳۹	۰/۸۴۳	-۱/۰۳	۰/۳۰۵	۱۱۱
	ناکارآمد	۳۴/۳	۱۵/۹					
میزان اراضی (۱۵-۴۵ هکتار)	کارآمد	۳۹/۸	۳۱/۳	۸/۹	۰/۰۰۴	۲/۴	۰/۰۱۹	۶۸/۱
	ناکارآمد	۲۷/۲	۲۰/۵					
عضویت اجتماعی (۰-۶)	کارآمد	۸	۰/۹۲	۰/۲۲۱	۰/۶۳۹	-۰/۳۰۸	۰/۷۵۹	۱۰۶
	ناکارآمد	۸/۱	۰/۹۱					
استفاده از رسانه‌ها (۱-۱۴)	کارآمد	۶/۲	۳/۵	۵/۱	۰/۰۲۶	۱/۷۸	۰/۰۷۹	۶۶/۲
	ناکارآمد	۵	۲/۷					
ارتباط با کارشناسان (۳-۱۵)	کارآمد	۸/۹	۶/۱	۷/۹	۰/۰۰۶	۳/۶	۰/۰۰۱	۵۴/۱
	ناکارآمد	۵/۴	۲/۵					
آشنایی با ارگان‌ها (۳-۱۵)	کارآمد	۸/۹	۲/۲	۰/۳۳۰	۰/۵۶۷	۲/۲	۰/۰۳۳	۱۱۲
	ناکارآمد	۸/۱	۲/۱					
درآمد کشاورزی (۲۰-۲ میلیون تومان)	کارآمد	۹/۵	۱۱/۶	۱۳/۸۰۲	۰/۰۰۰	۲/۸۸۹	۰/۰۰۶	۴۰/۸
	ناکارآمد	۳/۳	۳/۳					

برنامه‌ریزی بیشتری نسبت به کشاورزان ناموفق (با میانگین رتبه‌ای ۵۳/۷۶) دارند.

از نظر متغیرهای آموزشی و منابع کسب اطلاعات (جدول ۷)، کشاورزان کارآمد بازدهی‌های آموزشی بیشتری نسبت به کشاورزان ناکارآمد داشته‌اند (رتبه ۵۸/۷۹ در مقابل ۵۴/۹۶) و از راديو بیشتر بهره برده‌اند (رتبه ۶۸/۵۶ در مقابل ۵۱/۴۶). این در حالی است که این تفاوت‌ها از نظر آماری معنی‌دار است. این دو گروه از نظر سایر متغیرهای آموزشی (شرکت در دوره‌های آموزشی) و کسب اطلاعات از سایر منابع (رسانه‌های نوشتاری، تلویزیون و اینترنت) تفاوت آماری معنی‌داری ندارند. در این خصوص، یافته‌های بخش دیگری از پژوهش (جدول ۷) نشان می‌دهد که رسانه‌های چاپی دارای کمترین استقبال بوده‌اند، به نحوی که حدود ۶۲ درصد اصلاً از این رسانه‌ها استفاده نکرده‌اند که با توجه به میزان بی‌سوادی ۵۱/۸ درصدی (جدول ۳)، آمار دور از انتظاری نیست.

جدول ۷ دربرگیرنده متغیرهای شخصیتی و آموزشی و منابع کسب اطلاعات افراد مورد مطالعه است. با توجه به رتبه‌ای بودن این متغیرها، جهت مقایسه افراد دو گروه از آزمون ناپارامتری «من ویتنی یو» استفاده گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد که کشاورزان کارآمد و ناکارآمد در ۸ مورد از ۱۲ مورد با هم تفاوت معنی‌دار دارند. کشاورزان دارای احساس خودکارآمدی و موفقیت بالاتر، علاقمندی بیشتری به کار داشته (با میانگین رتبه‌ای ۶۸/۴۱ در مقابل ۵۳/۸۱)، بیشتر از کشاورزان ناموفق به سود اقتصادی می‌اندیشند (Mann-Whitney U= 1119.5, Sig.= 0.004)، در مقایسه با کشاورزان ناموفق تلاش بیشتری (رتبه ۶۷/۱۶ در مقابل ۵۴/۶) برای بهبود شرایط موجود می‌کنند و پشتکار و تلاش بیشتری (رتبه ۶۶/۱۷ در مقابل ۵۳/۴۶) دارند. بر خلاف انتظار، کشاورزان موفق به مؤلفه شانس به عنوان عامل موفقیت بیشتر از گروه دوم توجه داشته‌اند. کشاورزانی که خود را کارآمد می‌دانند، با میانگین رتبه‌ای ۶۷/۳۸ مدیریت و

جدول ۷- مقایسه میانگین رتبه‌ای متغیرهای شخصیتی و آموزشی کشاورزان وام‌گیرنده کارآمد و ناکارآمد (Mann-Whitney)
Table 7. Comparison of the mean rank of personality and emotional variables of efficient and inefficient borrower (Mann-Whitney)

Sig.	مقدار Mann-Whitney	کشاورزان ناکارآمد		کشاورزان کارآمد		
		میانگین رتبه‌ای	n	میانگین رتبه‌ای	n	
۰/۰۱۶	۱۲۴۶	۵۳/۸۱	۷۲	۶۸/۴۱	۴۶	علاقه‌مندی به کار
۰/۰۰۴	۱۱۱۹/۵	۵۱/۷	۷۱	۶۹/۱۲	۴۵	اندیشیدن به سود اقتصادی
۰/۰۴۱	۱۳۰۳/۵	۵۴/۶	۷۲	۶۷/۱۶	۴۶	تلاش برای بهبود شرایط موجود کار
۰/۰۳۷	۱۲۵۷	۵۳/۴۶	۷۰	۶۶/۱۷	۴۶	داشتن پشتکار و تلاش
۰/۰۳۶	۱۳۳۶/۵	۶۳/۵۸	۷۱	۵۰/۴۸	۴۵	جایگاه شانس در موفقیت
۰/۰۲۵	۱۲۴۳	۵۳/۷۶	۷۲	۶۷/۳۸	۴۵	داشتن مدیریت و برنامه‌ریزی در کار
۰/۵۲۱	۱۴۰۴/۵	۵۴/۹۶	۶۷	۵۸/۷۹	۴۵	شرکت در دوره‌های آموزشی
۰/۰۱۱	۱۲۰۸/۵	۵۳/۰۲	۷۱	۶۸/۲۳	۴۶	بازدید از واحدهای کارآفرینی و تولیدی
۰/۰۷۷	۱۲۹۰/۵	۵۳/۷۰	۶۹	۶۳/۳۲	۴۵	دریافت اطلاعات از رسانه‌های چاپی
۰/۰۰۴	۱۰۹۷/۵	۵۱/۴۶	۷۱	۶۸/۵۶	۴۴	دریافت اطلاعات از رادیو
۰/۱۰۸	۱۲۷۹	۵۴/۲۶	۷۲	۶۴/۲۶	۴۳	دریافت اطلاعات از تلویزیون
۰/۱۳۸	۱۴۲۲	۵۶/۰۳	۷۱	۶۲/۴	۴۵	دریافت اطلاعات از اینترنت

(۱۳) را مورد تأیید قرار می‌دهد. از سویی دیگر، رابطه به دست آمده بین احساس خودکارآمدی و ارتباط با کارشناسان و آشنایی با ارگان‌های مرتبط، نتایج به دست آمده از مطالعه نورگاد و همکاران (۱۴) مبنی بر این که ارتباطات اجتماعی تأثیر مثبتی بر احساس خودکارآمدی شغلی افراد دارد را مورد تأیید قرار می‌دهد.

بر اساس نتایج این مطالعه، کشاورزان کارآمد علاقمندی بیشتری به کار داشته، بیشتر از کشاورزان ناکارآمد به سود اقتصادی می‌اندیشند، در مقایسه با کشاورزان ناکارآمد تلاش بیشتری برای بهبود شرایط موجود داشته و مدیریت و برنامه‌ریزی بیشتری نسبت به کشاورزان ناکارآمد دارند. علاوه بر این، کشاورزان کارآمد بازدهی‌های آموزشی بیشتری نسبت به کشاورزان ناکارآمد داشته و در بین منابع اطلاعاتی، از رادیو بیشتر بهره می‌برند. در این راستا، ارتباط علاقمندی به کار با احساس خودکارآمدی کشاورزان با یافته‌های به دست آمده از مطالعات محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳) و ادیکو و همکاران (۱) مطابقت دارد. علاوه بر این، رابطه مثبت پشتکار و تلاش با احساس خودکارآمدی مطابق با یافته‌های به دست آمده از مطالعه مارکمن و همکاران (۱۲) است.

با توجه به نتایج به دست آمده، به منظور کمک به استفاده بهینه از اعتبارات کشاورزی توسط کشاورزان و بهبود سطح زندگی و افزایش موفقیت این قشر از جامعه، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

بر اساس یافته‌های مطالعه، علاقمندی به کار و داشتن مدیریت و برنامه‌ریزی در کار منجر به افزایش احساس خودکارآمدی کشاورزان مورد مطالعه می‌شود. در این راستا، ایجاد شرایطی برای افزایش علاقمندی کشاورزان به حیطه‌ی کاری خود از طریق سیاست‌گذاری‌های مناسب و امیدوارکننده برای آنها، همچنین برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه نحوه مدیریت مزرعه و برنامه‌ریزی برای موفقیت در اداره آن

در حالی که کشاورزان برای افزایش سطح تولید و بهبود زندگی خود، اغلب منابع مالی لازم را در اختیار ندارند، مؤسسات اعتباری از جمله بانک‌های کشاورزی تلاش می‌کنند با ارائه وام و تسهیلات، زمینه را برای افزایش موفقیت این قشر از جامعه فراهم نمایند. این در حالی است که علی‌رغم مشکل بودن دسترسی به تسهیلات اعتباری توسط کشاورزان به دلیل سختگیرانه بودن قوانین، اغلب کشاورزانی که موفق به دریافت چنین تسهیلاتی می‌شوند، استفاده بهینه‌ای از این اعتبارات نمی‌نمایند. با توجه به این موضوع، سؤالی که در اینجا مطرح شد آن است که کشاورزانی که موفق به دریافت وام از بانک کشاورزی شده‌اند، دارای چه ویژگی‌هایی بوده و دریافت این وام‌ها تا چه حد به موفقیت آنها کمک نموده است. نتایج مطالعه حاکی از آن است که بیشتر کشاورزانی که اقدام به دریافت وام نموده‌اند، مسن، دارای سطح تحصیلات پایین و متأهل هستند. همچنین یافته‌ها نشان داد که درصد اندکی از کشاورزان وام‌گیرنده، خود را کارآمد و کارآفرین می‌دانند. علاوه بر این، بر اساس یافته‌های تحقیق، کشاورزان وام‌گیرنده کارآمد و ناکارآمد از نظر متغیرهای چهارگانه سطح تحصیلات، میزان اراضی، ارتباط با کارشناسان و آشنایی با ارگان‌های مرتبط تفاوت آماری معنی‌داری با یکدیگر دارند. به طوری که اغلب کشاورزانی که احساس خودکارآمدی بیشتری می‌کنند، دارای سطح تحصیلات بالاتر بوده، میزان اراضی بیشتری داشته و ارتباط گسترده‌تری با کارشناسان دارند. در این راستا، رابطه مثبت سطح درآمد و وضعیت اقتصادی با احساس خودکارآمدی منطبق با یافته‌های سان و همکاران (۱۷) است که نشان دادند درآمد و وضعیت اقتصادی ضعیف منجر به کاهش احساس خودکارآمدی افراد می‌شود. همچنین، رابطه مثبت سطح تحصیلات با احساس خودکارآمدی در بین کشاورزان مورد مطالعه، نتایج حاصل از مطالعه محمدی‌یگانه و همکاران

با توجه به رابطه مثبت میزان بازدهی‌های آموزشی با موفقیت و احساس کارآمد بودن کشاورزان وام‌گیرنده، پیشنهاد می‌شود بانک کشاورزی از طریق هماهنگی با سازمان جهاد کشاورزی و دیگر ارگان‌های دست‌اندرکار، زمینه آموزش مناسب برای وام‌گیرندگان خود را از طریق برگزاری بازدهی‌های آموزشی از طرح‌های مشابه موفق فراهم نماید. به نظر می‌رسد برگزاری این بازدهی‌ها خود مشوقی در استفاده صحیح از وام‌های دریافت شده و ایجادکننده انگیزه برای تلاش و پشتکار بیشتر کشاورزان برای کسب موفقیت و افزایش احساس خودکارآمدی آنها خواهد بود.

می‌تواند احساس خودکارآمدی و در نتیجه انگیزه موفقیت را در کشاورزان مورد مطالعه افزایش دهد. با توجه به رابطه مثبتی که بین میزان ارتباطات اجتماعی، به ویژه ارتباط با کارشناسان با موفقیت و احساس خودکارآمدی در استفاده از وام‌های کشاورزی دیده شد، پیشنهاد می‌شود یکی از شرایط اعطای چنین وام‌هایی به کشاورزان، معرفی یک کارشناس کشاورزی و ترویجی به عنوان مشاور طرح‌های ارائه شده باشد، به نحوی که میزان بازدید این کارشناسان از طرح و تعامل کشاورزان با آنها به عنوان یکی از مسائل مورد نظر در برنامه نظارت توسط کارشناسان بانک گنجانیده شود.

منابع

1. Adeeko, K., W.A. Aboyade and G.O. Oyewole. 2017. Job satisfaction and self-efficacy as determinants of job performance of library personnel in selected university libraries in South West Nigeria. Working Paper. University of Nebraska – Lincoln. 17 pp.
2. Asadolahi, M., A. Shams and R. Rezaei. 2015. The impact of research experience on self-efficacy of agricultural M.Sc. graduates of Zanjan University, Iran. *Agricultural Education Administration Research*, 6(31): 58-70.
3. Cooper, R. and V.P. Goby. 1999. Female business owners in Singapore and elsewhere: A review of studies. *Journal of Small Business Management*, 37: 96-105.
4. Dowd, K. 1992. Optimal finance contract, *Oxford Economic paper*, 44: 672-693.
5. Fallah Jelodar, R., S.J. Farajullah Hosseini, S.M. Hosseini and M. Mirdamadi. 2007. Factors affecting the entrepreneurship success of rural women in the north of the country. *Village and Development*, 1 (4): 87-115.
6. Foladi, M. and H. Baghani. 2014. The investigation of effect of entrepreneurial self-efficacy on strengthening entrepreneurial intention of students (Case study: Students of Payam-e Noor University, Bijar city). *Journal of Science and Technology Parks and Incubators*, 3(10): 29-36.
7. Grimm, L.G. and P.R. Yarnold. 2002. Reading and understanding multivariate statistics. 2th Edn. American Psychological Association, Washington, USA. 250 pp.
8. Hossein Ghari, M., S.A. Samavi and M. Mohammadi. 2009. Evaluation of psychometric indices of teacher self-efficacy questionnaire. *Journal of Education and Learning Studies*, 59/2: 85-106.
9. Hoseinzadeh, S. and M. Sameri. 2016. Study the relationship between self-Efficacy, communication skills, critical thinking and creativity of high school students of district one of Urmia city. *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, 970-975.
10. Kalantari, Kh. 2003. Data processing and analysis in socio-economic research. Sharif press, Tehran. 388p.
11. Kohansal, M.R., H. Mansoori and M. Ghorbani. 2008. Investigating factors affecting farmer's accessibility to the agricultural bank credits in Khorasan Razavi. *Agricultural Economics*, 2(4): 237-256.
12. Markman, G.D., R.A. Baron and D.B. Balkin. 2005. Are perseverance and self-efficacy costless? Assessing entrepreneurs' regretful thinking. *Journal of Organizational Behavior*, 26: 1-19.
13. Mohammadi Yeganeh, B., M. Gheraghi and A. Hosseinzadeh. 2012. Analysis of factors affecting agricultural deviations in rural areas: A case of Ghani Biglou village, Zanjan city. *Village and Development*, 15(2): 37-58.
14. Nørgaard, B., J. Ammentorp, K.O. Kyvik and P.E. Kofoed. 2012. Communication skills training increases self-Efficacy of health care professionals. *Journal of Continuing Education the Health Professionals*, 32(2): 90-97.
15. Rahimabadi, S.M. 2012. Self-efficacy as the cause of entrepreneurship: Studying the role of school in self-efficacy education in the development of culture of creation. *The Growth of Vocational Training*, 8(2): 10-13.
16. Rokneddin Eftekhari, A., J. Eynali and H. Sajasi Gheydari. 2006. Evaluation of the impact of bank microfinance on the agricultural development: A case of rural cooperatives in Khodabandeh County. *Agricultural Economics and Development*, 4 (56): 45-76.
17. Sun, J., N. Buys and X. Wang. 2012. Association between low income, depression, self-efficacy and mass-incident-related strains: An understanding of mass incidents in China. *Journal of Public Health*, 34(3): 340-347.
18. Varmazyari, H., Kh. Kalantari and H. Shaebanali Fami. 2011. Analysis of effective factors on the agricultural loans' spendings (Case study: Khoy Township). *Journal of Rural Research*, 1(3): 83-108.

Demographic and Educational Factors Affecting Self-Efficacy among Loan Borrowers of Agriculture Bank: The case of Bushehr Province

Hamideh Maleksaeidi¹, Arman Bakhshi Jahromi² and Nozar Monfared³

1- Ph.D. of Agricultural Extension and Education, Department of Agricultural Economic and Extension, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran, (Corresponding author: h.maleksaeidi@uok.ac.ir)

2- Ph.D. of Agricultural Extension and Education, Research Department of Socio-economic and Agricultural Extension, Fars Agricultural and Natural Resources Research and Education Center, AREEO, Shiraz, Iran.

3- Ph.D. of Agricultural Extension and Education, Bushehr Agricultural and Natural Resources Research and Education Center, AREEO, Bushehr, Iran

Received: October 22, 2018

Accepted: January 8, 2019

Abstract

The present study, which is a cross-sectional survey, was conducted to investigate the views of the farmers who had received the facilities provided by the Agricultural Bank on their self-efficacy in using these facilities and factors affecting it. The statistical population of the study consisted of 205 farmers who were introduced by Jihad Agriculture Organization of Bushehr Province during the year 1391 to the Agricultural Bank for receiving loan in order to implement agricultural projects. Using Krejcie and Morgan Table, 132 farmers were selected as the sample of study. The finding showed that most of farmers were old with low level of education. Also, the results indicated most of farmers don't consider themselves as a successful and entrepreneur individual. In addition, there was a significant difference between two groups of farmers (who have the sense of self-efficacy and who have not the sense of self-efficacy) about variables education level, the extent of land and level of communication with specialists and various organizations.

Keywords: Agriculture Bank credits, Bushehr province, Farmers, Self-efficacy